

U priložima (223-238) su objavljeni popisi istarskih notara od 9. do početka 13. st. s obrascima njihovih potvrda i ovjera spisa; potpisi istarskih notara u 13. st.; popis notara prema oporučnim knjigama 16-17. st. s godinama njihova djelovanja te popis notara iz 18. st. koji su djelovali u nasljednim zemljama. Na kraju knjige se nalazi popis kratica (238-242), literatura (243-253), izvora (255-258), sažetak na talijanskom jeziku (258-267), popis slikovne građe (277-278) te kratak sažetak na engleskom i njemačkom jeziku (279-280). Knjiga je opremljena bogatim ilustrativnim materijalom, posebice brojnim kopijama isprava, potpisa, pečata i ostalog znakovlja notarskih knjiga.

Djelo Darka Darovca vrijedan je prilog poznavanju pravno-povijesne problematike notarijata, notara i notarske službe. Svim istraživačima koji se koriste izvornom arhivskom građom, posebice notarskim spisima, ova će studija zasigurno u velikoj mjeri pripomoći razumijevanju općih, prije svega pravnih vidova notarske službe u prošlim stoljećima. Iako je težište knjige ponajprije usmjereno na gradove slovenskog priobalja, autor - služeći se izvorima i stručnom literaturom talijanske i hrvatske provenijencije - nastoji usporedbom s drugim gradovima upozoriti na podudarnosti i razlike ove službe koja je, kako i sam ističe, u većini europskih gradova imala slična obilježja i unutrašnje ustrojstvo. Služba notarijata, notar, notarske knjige, ovlasti i djelokrug rada ovom su studijom postali pristupačniji, bliži i razumljiviji svima onima koji se u svakodnevnoj znanstvenoistraživačkoj praksi služe ovim izvorima kao građom za proučavanje različitih vidova povijesti.

Lovorka Čoralčić

**Danica Božić-Bužančić, JUŽNA HRVATSKA U EUROPSKOM FIZIOKRATSKOM
POKRETU, Književni krug Split, Povijesni arhiv u Splitu, Zavod za hrvatsku
povijest Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Split 1995, 415 str.**

Fiziokratizam je jedan od brojnih pokreta i ideja što ga je, nastojeći djelovati na poboljšanje materijalnog stanja u zemljama Staroga kontinenta, iznjedrilo europsko burno XVIII. stoljeće. Iz Francuske se pokret proširio na sve dijelove Europe, a preko Mletačke Republike zahvatio i područje Dalmacije. Monografija D. Božić-Bužančić prvi je cjelovit prikaz odjeka fiziokratskog učenja u južnoj Hrvatskoj, posebice razmatranjem djelovanja akademija kao prvih stručnih udruga koje su okupljanjem tada najistaknutijih intelektualaca iz dalmatinskih gradova nastojale na gospodarskom preobražaju svojih sredina. U Predgovoru (7-10) autorica ukratko pojašnjava značajke poljodjelskih akademija u almaciji i upozorava na podrijetlo izvora upotrijebljenih pri izradi monografije. U uvodu (11-28) ukratko su prikazana osnovna načela fiziokratizma i naglašena uloga gospodarskih (posebice poljodjelskih) društava kao nosilaca promicanja nove agrarne politike u europskim zemljama. Posredstvom Mletačke Republike ideja fiziokratizma zahvaća i Dalmaciju u kojoj - poradi lošeg gospodarskog stanja, ali i zahvaljujući tamošnjim intelektualcima koji su pratili suvremena europska strujanja - nailazi na plodno tlo. Splitsko gospodarsko društvo (akademija) prva je udruga kojom se autorica pozabavila u knjizi (29-152). Zasluge za osnivanje 1767. god. pripisuju se Ivanu Molleru, Josipu Ivelliju, Juliju Bajamontiju i Leonu Urbaniju. Plan djelovanja Akademije obuhvaćao je gospodarske grane koje bi mogle revitalizirati Dalmaciju (poljodjelstvo, ribarstvo, zanatstvo i trgovina). Statut je donesen 1774. god. (30 članaka), a s deset novih odredaba proširen 1787. god. Prateći rad Akademije tijekom

različitih razdoblja političkih promjena u Dalmaciji (kraj mletačke uprave, prva austrijska i francuska vladavina), sve do njezina gašenja (oko 1814. god.), autorica upozorava na nastojanja i postignuća u različitim gospodarskim aktivnostima. kao pozitivne rezultate ističe uspjehe u eksperimentalnom ribarstvu, sadenju krumpira, poticanju proizvodnje svile, keramičkog posuđa, cijedenju mane itd. Splitska akademija bila je najjača ustanova te vrste u Dalmaciji. Među svojim članovima imala je i brojne ugledne strance (primjerice Alberto Fortis), a svojom izdavačkom djelatnošću i publiciranjem brojnih predavanja, rasprava i studija u onodobnim mletačkim časopisima uživala je velik ugled u javnosti.

"Poljodjelsko društvo ili poljodjelska škola - akademija u Kaštel Lukšiću" sljedeće je dalmatinsko gospodarsko društvo koje autorica pomno obrađuje (153-190). Uz Mariju Franju Milesija i Ivana Skakoca, glavni utemeljitelj ove udruge 1788. god. bio je istaknuti član Splitske akademije Radoš Ante Michieli Vitturi. Iste godine donesen je Statut (14 članaka). Posebna značajka Akademije bilo je promicanje hrvatskog jezika koje se ostvarivalo tjednim predavanjima težacima na hrvatskom jeziku. Težacima je bio namijenjen i poljodjelski katekizam "Nauk pogljskog texanja" koji je sastavio kanonik Dominik Gianuizzi Ivanišević (Venezia 1792). Udruga je veliku pozornost posvećivala maslinarstvu, cijedenju mane, oplemenjivanju domaće rase ovaca te je, posebice u zaleđu, imala određenih uspjeha.

"Ogledni vrtovi istaknutih fiziokrata na području Trogira i Kaštela" (191-218) poglavlje su u kojem se opisuju stručno uređeni ogledni vrtovi promicatelja fiziokratizma u Dalmaciji: vrt Radoša Ante Michielija Vitturija u Kaštel Lukšiću i Ivana Luke Garanjina (kasnije perivoj Fanfonja Garanjin) kraj Trogira.

Odjecima fiziokratskog pokreta u upravnom središtu Dalmacije bavi se cjelina "Gospodarsko-literarna (agrarna) akademija u Zadru" (219-249). Osnovana je 1787. god., a zasluge za njezino utemeljenje pripadaju Nikoli Grimaldiju, Nikoli Jakšiću i Anti Mediciju. Nastala u okrilju književne akademije, zadarska je gospodarska udruga imala važnu ulogu u nizu naprednih gospodarskih pothvata na zadarskom području (plantaža i sušionica duhana kraj Nina, bojadisaonica i užarija, tvornica likera, ulaganje u posjed obitelji Borelli na Vrani i dr.). Član Akademije Julije Parma napisao je - po nalogu austrijskih vlasti - nauk za težake na talijanskom i hrvatskom jeziku (Venezia 1793).

Razmatrajući "Odjeke fiziokratizma u Dubrovniku" (251-260) autorica prikazuje osnutak (1792. ili 1793.) i kratkotrajno (do sredine 1794.) djelovanje dubrovačkog učenog društva "Società patriotica". Najistaknutiji članovi bili su Mihovil Sorkočević Sorgo, Toma Basiljević Bassegli i Đuro Ferić Gvozdica. Bilo je to ponajprije znanstveno, djelomično i literarno udruženje, a zbog promicanja demokratskih ideja nije dobivalo potporu vlasti.

U poglavlju "Pokušaji osnivanja, planovi i vizije poljodjelskih škola u Dalmaciji u drugoj polovici XVIII. stoljeća i jedna škola iz prve polovice XIX. stoljeća" (261-271) upozorava se na planove o osnutku poljodjelskih škola u djelima Ivana Luke Garanjina i plan svećenika i šibenskog plemića Jurja Parčića o poljodjelskoj školi u Šibeniku. U XIX. st. radilo se na tome da se ratarstvo i drugi srodni predmeti predaju u pojedinim školama, kao i da se uz redovnu, osnuje i zasebna škola za poljodjelstvo. U posljednjem poglavlju ("Presjek kroz knjižnicu jednog fiziokrata", 273-279) predstavljena je knjižnica Ivana Luke i Dominika Garanjina u Trogiru. Još i danas sačuvana "in situ" (Muzej grada Trogira), knjižnica je obilovala knjigama iz botanike i poljodjelstva, a tijekom idućih godina obogaćivana je nastojanjem njezinih nasljednika, članova obitelji Fanfonja Garanjin.

U "Zaključku" (281-289) autorica još jednom upozorava na najvažnije misli izrečene u prethodnim poglavljima, zaključujući da je, kad se uzmu u obzir objektivne okolnosti onoga vremena, djelovanje akademija imalo pozitivnu ulogu u gospodarskoj prošlosti Dalmacije.

Na kraju knjige nalaze se sažeci na talijanskom i engleskom jeziku (291-307), popis kratica (309), upotrijebljenih arhivskih fondova (309-310), literature (311-321), kazalo osobnih imena

(403-411) i sadržaj (413-415). Vrijednost knjizi daje i više zanimljivih priloga (325-401) u kojima se objavljuju izvornici statuta naših akademija i drugi spisi korišteni prilikom proučavanja ove problematike.

Pomno i svestrano obrađena djelatnost akademija u Dalmaciji pokazuje da su one kao prve stručne udruge koje su - u duhu suvremenih europskih fiziokratskih načela - djelovale na istraživanju i unapređivanju zaostalog gospodarstva južne Hrvatske. Okupljajući vodeće intelektualne umove dalmatinskog društva akademije su, zorno pokazuje autorica, svjedočile prožetost i uključenost idejnih težnja na hrvatskom prostoru s istovrsnim pokretima i nastojanjima u razvijanim zapadnoeuropskim zemljama.

Lovorka Čoralčić

"POVIJEST I KULTURA GRADIŠĆANSKIH HRVATA",
zbornik radova, Nakladni zavod "Globus", Zagreb 1995.

Predsjednik Republike Hrvatske i akademik Franjo TUĐMAN: "Radostan sam da se povijesne hrvatsko-austrijske veze danas mogu svestrano razvijati. O tomu svjedoči i ovaj znanstvenoi-straživački projekt, koji je okupio istraživače moje zemlje Hrvatske, Austrije i Mađarske. Zahvaljujući zajedničkom trudu, jedna vrijedna knjiga kreće na svoj put da bi svjedočila istinu o gradišćanskim Hrvatima. Kao Predsjednika hrvatske države osobito me veseli što je naša narodna manjina postala most, koji sve bolje povezuje našu zemlju s Austrijom i Mađarskom."

Zagrebački nadbiskup-metropolit i kardinal mons. Franjo KUHARIĆ: "U mjesecu rujnu 1931. u nadbiskupskom sjemeništu na Šalati u prvom razredu gimnazije susreo sam jednog dječaka koji je govorio ikavskim narječjem sličnim govoru koji se govori u mom pribičkom kraju. Taj dječak zvao se Kazimir Herceg. U istom smo razredu proveli osam godina sve do velike mature. Tako sam prvi put doznao da u Austriji žive i Hrvati, koji su tamo došli iz Hrvatske davno, bježeći pred turskim navalama. S njima su išli i svećenici, a možemo tvrditi da su baš svećenici propovijedanjem, katehizacijom i kulturnim radom na hrvatskom jeziku sačuvali njihovu katoličku vjeru i njihovu nacionalnu svijest da su Hrvati. (...) Neka ova knjiga posluži produbljenju i učvršćivanju te povezanosti da Hrvatska bolje upozna gradišćanske Hrvate i da gradišćanski Hrvati bolje upoznaju lijepu našu Domovinu jer u njoj su njihovi davni korijeni."

Uvodne su to riječi u objavljenom rezultatu kapitalnoga pothvata, koji su Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, Zavod za hrvatsku povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Amt der Burgenländischen Landesregierung, Abteilung XII/2, Nakladni zavod Globus i Institut za hrvatsku povijesnicu predstavili javnosti 21. studenoga 1995. u palači HAZU. Radi se o knjizi "Povijest i kultura gradišćanskih Hrvata". Tom su prigodom govorili kardinal i zagrebački nadbiskup-metropolit mons. Franjo Kuharić, akademik Ivan Supek, predsjednik HAZU, Andreas Berlakovich, veleposlanik Republike Austrije u Republici Hrvatskoj, prof. dr. Ivan Kampuš, glavni urednik, dr. Johann Seedorf, dvorski savjetnik, akademik Lovro Županović te Tomislav Pušek, direktor Nakladnog zavoda "Globus". Već i imena tih ličnosti upućuju na to da se radi o djelu koje ne ulazi u red svakidašnjih izdanja. Riječ je - odmah treba naglasiti - o rezultatu kapitalnoga pothvata hrvatske znanosti i kulture, utoliko važnijem što se radi o dijelu matičnoga hrvatskoga korpusa koji je silom napustio domovinu još prije nekoliko stoljeća, ali se do danas održao kao nacionalno svjesna cjelina.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

POSVEĆEN DVADESETPETOGODIŠNJOJ SURADNJI
HRVATSKIH I GRADIŠĆANSKIH POVJESNIKA

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS, Zagreb

Ivan KAMPUŠ, Zagreb

Tomislav RAUKAR, Zagreb

Petar STRČIĆ, Zagreb

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

TAJNIK REDAKCIJE

Ivica PRLENDER

LEKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Zagreb, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet

Ul. Ivana Lučića 3

Narudžbe šaljite na navedenu adresu

Cijena ovog broja iznosi 130 kuna

Izdanje časopisa sufinancira

Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Pergošićeva 8 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, ožujak 1996.